

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiihin koulutusohjelma

Ville Mustonen

SOVITUKSIA ALKEISTASON KITARATRIOLLE

Opinnäytetyö
Marraskuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2013
Musiikin koulutusohjelma

Länsikatu 15
80110 JOENSUU
p. (013) 260 6996 p. (013) 260 6906

Tekijä

Ville Mustonen

Nimeke

Sovituksia alkeistason kitaratriolle

Tiivistelmä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on kehittää klassisen kitaransoiton perustason opetukseen opetusmateriaalia sekä pohtia yleisellä tasolla kitaransoiton opetuksen menetelmiä. Kehitettävä opetusmateriaali koostuu tekemistäni tunnettujen kappaleiden sovituksista kolmelle kitaralle. Opetusmenetelmien pohdinta perustuu pääasiassa omaan kokemukseeni kitaransoitonopettajana ja musiikkipedagogiikan opiskelijana sekä alan kirjallisuuteen.

Työtä varten olen käynyt läpi erilaisia soitonoppaita sekä kirjoituksia sovittamisesta. Kappaleiden sovittamisessa olen pyrkinyt ajattelemaan alkeisoppilaiden tarvitsemia teknisiä harjoitteita. Sovitettavat kappaleet olen valinnut mahdollisimman monipuolisesti ja miettien niiden antamia mahdollisuuksia motivoida oppilaita enemmän harjoittelemaan.

Opinnäytetyöprosessi avasi minulle uusia opetustapoja kitaransoiton opetuksessa. Sain uutta motivaatiota opettamiseen ja opettamisen opiskeluun. Uskon myös, että sovituista kappaleista on hyötyä monille kitaransoiton opiskelijoille.

Opinnäytetyön aikana löysin uusia opetusmenetelmiä ja pystyin kehittämään omaa opettajuuttani.

Kieli
suomi

Sivuja 23
Liitteet 7
Liitesivumäärä 7

Asiasanat

Kitara, opetus, sovittaminen

THESIS
November 2013
Degree Programme in Music
Länsikatu 15
FI 80110 JOENSUU
FINLAND
Tel. (013) 260 6996 Tel. (013) 260 6906

Author

Ville Mustonen

Title

Arrangements for the Beginner Level Guitar Trio

Abstract

The purpose of this functional thesis was to develop material for classical guitar basic education and to consider on a general level the methods of guitar teaching. The training material I have developed consists of arrangements of well known songs for three guitars. Consideration of teaching methods is based mainly on my own experiences as a guitar teacher and a student of music pedagogy. My sources include also literature of the field.

For the work I have studied a variety of music guide books and writings about arranging music. In the arranging process, I have tried to think about the technical exercises that the beginners need. I have selected the pieces to be as versatile as possible, and I have thought about their possibilities in motivating students to practice more.

The thesis process opened me new ways of teaching the guitar. I got a new motivation for teaching and studying music pedagogy. I also believe that these arrangements are useful for many guitar students. During this process, I found new methods of teaching, and I was able to develop my own teaching.

Language
Finnish

Pages 23
Appendices 7
Pages of Appendices 7

Keywords

Guitar, teaching, arranging

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Kitaransoiton alkeisopetuksen tavoitteet.....	7
2.1 Kitara lapsen käsissä.....	7
2.2 Perustaso 1 sisältö ja tavoitteet.....	7
2.3 Omat tavoitteeni alkeisopetuksen opettajana	8
3 Sovitukset kitaralle	10
3.1 Sovituksen käsite ja tekijänoikeudet.....	10
3.2 Sovitustyön valmistelut ja toteutus.....	11
3.3 Sovitusperiaatteet.....	13
3.4 Sovitusten kuvaus	14
3.4.1 Jänis istui maassa	14
3.4.2 Ob-La-Di Ob-La-Da	14
3.4.3 Minuet in G major	15
3.4.4 Joululaulut	15
3.4.5 Hammasratas	16
3.4.6 Herkuleksen voima	16
3.4.7 Klovnit.....	16
3.4.8 Etydi	17
3.4.9 Suvivirsi tai Suvilaulu.....	17
4 Tuloksia ja kokemuksia sovitusten käytöstä opetuksessa.....	18
5 Pohdinta.....	20
Lähteet.....	23

Liitteet

- Liite 1 Jänis istui maassa
- Liite 2 Minuet in G major
- Liite 3 Joulu on taas
- Liite 4 Joulupuu on rakennettu
- Liite 5 Joulupukki
- Liite 6 Herkuleksen voima
- Liite 7 Suvivirsi

1 Johdanto

Aloin miettiä opinnäytetyöni aihetta jo keväällä 2012. Silloin heräsi ajatus tehdä opinnäytetyö sovittamisesta klassiselle kitaralle. Olin huomannut, että monet kitaristit olivat tehneet omia sovituksia muille instrumenteille tehdyistä teoksista ja aihe tuntui kiinnostavalta. Halusin itse oppia myös tekemään hyviä sovituksia kitaralle. Sen lisäksi klassiselle kitaralle sovittamisesta ei ole kirjoitettu kovin paljon.

Alun perin ajatukseni oli tehdä soolokitarasovituksia ja tutkia sitä kautta kitaralle sovittamista. Halusin kuitenkin työhöni jonkin pedagogisen näkökulman, joten muutin aihetta niin, että tekisin sovituksia aloittelijoille ja peruskurssi 1-tasoisille soittajille. Suunnittelin myös tekeväni analyysin jostain kitarasovituksesta, mutta hylkäsin tämän idean, koska se olisi vienyt liian paljon aikaa varsinaisten sovittusten tekemiseen varatusta ajasta.

Lopulta päädyin tekemään sovituksia alkeistason kitaratriolle. Käytyäni läpi kitaransoiton oppaita huomasin, ettei alkeistason kitaratriolle ole sovitettu kovinkaan paljon materiaalia. Ajatus tuntui hyvältä, ja pystyisin hyödyntämään myös tekemiäni sovituksia omassa opetustyössä.

Opettaessani viime vuonna Pakilan musiikkiopistossa huomasin, että monetta eivät harjoittele riittävästi soittotunnilla annettuja läksyjä. Riittävällä tarkoitan, että he harjoittelisivat vaikka 15 minuuttia keskittyneesti joka arkipäivä esimerkiksi läksyjen teon yhteydessä. Harjoittelun vähyyteen oli kuitenkin monenlaisia syitä; yhdellä oli useita harrastuksia viikossa ja toisella oli harjoittelumotiivaation puutetta. Aloin kuitenkin miettiä tarkemmin, mikä saattaisi olla harjoittelun vähyyden ongelmana. Tulin siihen lopputulokseen, että monet harjoituskappaleet eivät innostaneet oppilaita ja tarkemmin ajatellen eivät juuri minuakaan. Olin keskittynyt tiukasti seuraamaan kappaleiden teknisiä harjoituksia. Lopulta aloin kysellä oppilaiden lempikappaleita ja etsin itsekin joitain mielenkiintoisia kappaleita, joita voisi harjoitella tunneilla. Aloin sovittaa näitä kappaleita ja mietin, miten niillä voisi harjoitella akustisen kitaran soittotekniikoita.

Opettajana haluaisin lisätä kitaransoiton ryhmäopetusta ja sovittaa lisää yhteissoittokappaleita nuorille kitaristeille. Uskon, että ryhmäopetuksen lisäämisellä pystyttäisiin kehittämään kitaransoiton opetusta ja lisäämään kitaran opiskelun hauskuutta.

2 Kitaransoiton alkeisopetuksen tavoitteet

2.1 Kitara lapsen käsissä

”Minkä ikäisenä kannattaa aloittaa kitaransoiton opiskelu?” on hyvin yleinen kysymys. Tähän ei liene varsinaisesti mitään oikeaa vastausta, mutta yleisin aloitusikä on noin 10 - 12. Normaalikokoinen kitara on jo melko iso instrumentti ja yleensä 10-vuotiaat ja sitä vanhemmat pystyvät soittamaan sitä vaivattomasti. Toki on valmistettu kooltaan pienempiä instrumentteja, jotka soveltuvat nuoremmille kitaristeille.

Kitara on hyvä soitin aloittaa musiikin harrastaminen, koska sillä pääsee nopeasti alkuun soittamisharrastuksessa. Kitarasta saa helposti hyvänkuuloisia ääniä ja sen ääntä pidetään usein melko miellyttävänä. Kaiken lisäksi nykyään hyvän kitaran saa ostettua melko kohtuullisella hinnalla, ja se on helppo kuljettaa mukana.

2.2 Perustaso 1 sisältö ja tavoitteet

Olen sovittanut kappaleita niin, että niitä pystyisi soittamaan aloittelijat ja perustasolla 1 olevat oppilaat. Tavoitteena perustasolla 1 on muun muassa, että oppilaan äänen laatu olisi hyvä, hän hallitsisi perusnäppäilytekniikat (etusormen ja keskisormen vuoronäppäily sekä peukalon, etusormen ja keskisormen arpeggio) sekä pystyisi virittämään kitaran. Tavoitteena on myös, että oppilas löytäisi luontevan soittoasennon ja oppisi lukemaan helppoa nuottitekstiä. Myös improvisointiin ja omien kappaleiden säveltämiseen tulisi kannustaa. Perustaso 1:n suorituksen pitää sisältää kolme erityylistä kappaletta ja yksi etydi tai etydinomainen kappale. Suorituksessa olisi hyvä olla myös yhteissoittokappale. (Kitaransoiton tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005)

Tekninen osuus perustasolla 1 sisältää helpon yksiaänisen prima vista-tehtävän sekä asteikkosoittoa. Asteikot ovat neljä vapaavalintaista asteikkoa, mielellään kaksi duuriasteikkoa ja kaksi molliasteikkoa, jotka soitetaan kahden oktaavin

alueelta. Molliasteikot tulee soittaa joko melodisina, harmonisina tai luonnollisina. Asteikoissa tulee ottaa huomioon ohjelmiston edustamat sävellajit, yleensä kitarassa ne yltävät kahteen ylennysmerkkiin ja yhteen alennusmerkkiin saakka. Asteikkojen jälkeen tulee soittaa sävellajin sointukulku I – V7 – I. Soinnut voi soittaa murrettuna tai samanaikaisesti ja vähintään kolmea kieltä käyttäen. (Kitaransoiton tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005)

Alkeistasolla suositellaan jo yhteismusisointia, ja tekemäni sovitukset edesauttaisivat tätä. Kitaratriosovituksissa on se hyvä puoli, että jos on kolme samalla tasolla olevaa kitaristia, jotka suorittavat tutkinnon, he voivat soittaa tutkinnon yhteissoitto-osuuden samanaikaisesti.

2.3 Omat tavoitteeni alkeisopetuksen opettajana

Ensimmäisinä opetusvuosina haluaisin saada oppilaalle halun ja motivaation soittaa kitaraa enemmän. Tietenkin haluan opettaa oppilaalle mahdollisimman tehokkaasti aiemmin esiteltyt perustason 1 tavoitteet, mutta ennen kaikkea haluan hänen myös nauttivan soittamisesta. Tämä ei tarkoita sitä, että harjoittelu vähenisi tai edellä mainituista tavoitteista luovuttaisiin. Opettajan on osattava kertoa oppilaalle, miten tärkeää päivittäinen harjoittelu on ja miksi sitä kannattaa tehdä. Oppilaan lempikappaleen opettamisella voidaan saada hänelle ajatus, että soittaminen vaatii myös hiukan työtä.

Ennen kaikkea tavoitteeni alkeisopetuksessa on, että soittamiseen ja harjoitteluun tulisi säännöllisyyttä. Opettajan olisi hyvä puhua tunnilla oppilaalle ja vaikka jopa oppilaan vanhemmalle, että kuinka tärkeää säännöllinen harjoittelu on. Opettaja ja oppilas voisivat yhdessä kehittää oppilaalle harjoitusohjelman, joka ei kuitenkaan välttämättä tarvitsisi olla sen erikoisempi, kuin että oppilas harjoittelisi esimerkiksi joka arkipäivä 15 minuuttia keskittyneesti. Myös tavoitteiden asettaminen olisi hyväksi. Tavoitteena voisi olla esimerkiksi joulun- tai kevätkonsertti, jossa esitettäisiin harjoituksen alla olevat kappaleet.

Uskon, että yhteissoiton lisäämisellä lisättäisiin myös soittomotivaatiota. Yhteissoittotunneilla voidaan saavuttaa samanlainen me-henki kuin esimerkiksi jalka-

pallotreeneissä. Yhteissoittotuntien avulla saadaan oppilaille halu harjoitella ja kehittyä soittajana.

3 Sovitukset kitaralle

3.1 Sovituksen käsite ja tekijänoikeudet

Säveltäjien ja musiikin tekijöiden edunvalvontajärjestö Teosto (2013) määrittelee sovittamisen näin:

Sovittaminen on teoksen musiikin luovaa muuntelua. Jotta kyse on sovituksesta, sovittajan luovan panoksen teoksen uuteen asuun pitää olla selvästi tunnistettavissa. Sovittaja siis lisää teokseen uusia musiikillisia elementtejä, joita säveltäjän alkuperäisessä luomuksessa ei ole.

Sovitusten yhteydessä usein puhutaan myös transkriptioista. Tämän opinnäytetyön tekoprosessin aikana minulla heräsi kysymys mikä näiden kahden ero on ja onko minun tekemäni sovitukset sovituksia vai transkriptioita? Olen itse ajatellut, että transkriptiossa tavoitteena on kirjoittaa jonkun teoksen sävelet alkuperäisen teoksen mukaisesti ja sovituksissa tuodaan teokseen jotain uutta, kuten Teosto määrittelee sovituksen kotisivuillaan. Raijas toteaa Sibelius-Akatemian tohtorintutkimuksen opinnäytetyöraportissaan, että ”transkriptiolle on ominaista alkuperäisen teoksen eheyttä vaaliva, yksityiskohtaisuuteen pyrkivä käsittelytapa” (Raijas 2012, 21). Transkriptio on siis pikemminkin jonkun teoksen muistiinkirjoittamista. Raijas esittää, että transkriptiotkin jaetaan vielä kahteen eri ryhmään: taiteellisiin ja käytännöllisiin transkriptioihin. ”Taiteelliseen transkriptioon sisältyy usein joku elementti, jota alkuperäinen sävellys ei itsessään sisällä ja jonka transkription tekijä sovituksessaan luo.” (Raijas 2012, 3 - 4.) Taiteellinen transkriptio on siis periaatteessa hyvin lähellä sovittamisen määritelmää.

Vellu Halkosalmi (Halkosalmi 2013) kirjoittaa artikkelissaan ”Transkriptio musiikinopetuksen välineenä”: ”Sana transkriptio useimmiten käsitetään kuullun musiikin kirjoittamista nuoteiksi.” Tällä hän viittaa mm. kansanmusiikkiin, jossa useat kappaleet opeteltiin korvakuulolta, koska kukaan ei ollut kirjoittanut niitä nuoteiksi. Transkriptio-sanaa käytetään myös pop-jazzopetuksessa, jossa muun muassa improvisoitujen soolojen kirjoittaminen konserttiäänitteiltä nuoteiksi on yleinen opetusmuoto. Omalla kohdallani esimerkiksi tähän työhön tekemäni jou-

lulaulusovitukset ovat hyvin lähellä transkriptio-määritelmää, koska kirjoitin niiden melodiat aluksi korvakuulolta ylös ja myöhemmin tarkastin ne nuottikirjoista.

Päätin kuitenkin käyttää tekemistäni sovituksista nimenomaan sovitus-nimitystä. Näitä muutamia lähteitä läpikäyneenä tulin siihen tulokseen, että transkription ja sovituksen ero on siinä, kuinka paljon luovaa panosta siihen on käytetty. Sovitusprosessin aikana en vain kirjoittanut ääniä suoraan nuotista, vaan mietin myös, miten ne soivat kitaralla. Voisiko ne ehkä toimia muutamilla muutoksilla paremmin? Eräs merkittävä hetki oli, kun olin soittotunnilla ja kävimme läpi opettajani Janne Malisen kanssa erästä tekemääni sovituksista, joka ei kuitenkaan tähän työhön tullut mukaan. Kappaleessa oli kohta, johon lisäsimme muutamia bassoääniä, jotka muuttivat alkuperäisen kappaleen sointufunktiota, mutta kuulostivat kitaralla erittäin hyvältä. Muutos ei vaikuttanut mitenkään kappaleen sävellykselliseen panokseen, vaan oli edelleen mielestämme ”sama teos”. Tämän avulla tajusin konkreettisesti, että sovittamisen lähtökohtana on aina jollain tavalla muuttaa luovalla tavalla jotain. En säveltänyt kappaleeseen mitään uutta, mutta muutin alkuperäisessä nuotissa ollutta ajatusta hieman kitaramaisempaan muotoon. Näiden tietojen perusteella päätin, että omat sovituksetni kolmelle kitaralle ovat nimenomaan sovituksia eivätkä transkriptioita, koska olen siirtänyt teoksia muilta instrumenteilta ja lisäksi vielä lisäillyt ja poistanut joitakin ääniä kuitenkin säilyttäen alkuperäisen kappaleen ”hengen”.

Sovitusten tekijänoikeuksista Teosto kirjoittaa näin: ”Sävellyksen sovittaminen edellyttää säveltäjän lupaa. Suojattuja teokset ovat tekijän elinajan ja 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.” (Teosto 2013.) Kansanlaulujen sovittamiseen ei tarvita tekijänoikeuslupaa, koska kansanlaulujen tekijänoikeuksien haltijoita ei tunneta.

3.2 Sovitustyön valmistelut ja toteutus

Aloin tekemään sovituksia tähän työhön kesällä 2013. Lähdin tutkimaan muun muassa pianokouluja ja etydikokoelmia, koska tarkoitukseni oli nimenomaan tehdä alkeisoppilaille suunnattuja sovituksia. Sitä ennen olin käynyt läpi lähinnä omia lempikappaleitani piano-, viulu- ja sellorepertuaarista todeten, että ne olivat liian vaikeita aloittaa sovittamisen harjoittelu. Alun perin tavoitteenani oli

myös sovittaa yksi kappale kustakin musiikin aikakaudesta. Sovitinkin yhden William Byrdin kahdelle luutulle säveltämän kappaleen, mutta lopulta totesin, etten pitänyt kyseisestä kappaleesta tarpeeksi paljon. Luovuin myös ”yksi kappale jokaiselta aikakaudelta”-suunnitelmasta ja päätin vain etsiä hyviä kappaleita, joita olisi mukava soittaa. Pysin ajattelemaan, minkälainen kappale inspiroisi nuorta kitaristialoittelijaa soittamaan.

Yhtenä lähtöajatuksena sovitustyön alussa oli, että tekisin tietynlaisen luku-
vuosipaketin kitaratriolle. Syyslukukaudelle olisi kappaleet ”Jänis istui maassa”, ”Ob-La-Di Ob-La-Da”, ”Minuet in G major” sekä kolme joululaulua. Kevätluku-
kaudelle olisi kappaleet ”Hammasratas”, ”Herkuleksen voima”, ”Klovnit”, ”Etydi” ja ”Suvivirsi”. Kolme ensimmäistä kappaletta ovat G-duurissa ja tukisivat hyvin jokaisen soittajan teknistä kehitystä. Halusin sisällyttää mukaan yhden lasten-
laulun, koska sovitukset ovat kuitenkin ensisijaisesti tehty lapsisoittajille. Toki niitä voi aikuisetkin soittaa, mutta ajattelin, että lapsisoittajan on helpompi aloittaa soiton opiskelu kappaleella, joka on hänelle ennestään tuttu.

Pianokoulut osoittautuivat heti mielenkiintoisiksi ja hyväiksi. Suurin osa tekemisestäni sovituksista on Vivo-pianokoulusta ja Suomalaisesta pianokoulusta. Ohjelmistoa oli paljon ja kappaleet olivat hauskan ja mielenkiintoisen kuuloisia.

Taulukko 1. Sovitusten säveltäjät ja sävellajit

Säveltäjä	Kappaleen nimi	Alkuperäinen sävellaji	Sovituksen sävellaji
trad.	Jänis istui maassa	C-duuri	G-duuri
J.Lennon - P. McCartney	Ob-La-Di Ob-La-Da	B-duuri	G-duuri
J.S. Bach	Minuet in G major	G-duuri	G-duuri
trad.	Joulu on taas	C-duuri	D-duuri
trad.	Joulupuu on rakennettu	c-molli	a-molli

P.J. Hannikainen	Joulupukki	Es-duuri	C-duuri
S. King	Hammasratas	F-duuri	F-duuri
tuntematon	Herkuleksen voi- ma	g-molli	a-molli
D. Kabalevski	Klovnit	A-duuri/a-molli	A-duuri/a-molli
K. Slavicky	Etydi	Ei pysyvää sävel- lajia	Ei pysyvää sävel- lajia
trad.	Suvilaulu	Es-duuri	C-duuri

3.3 Sovitusperiaatteet

Oma sovitustyöni on vielä alussa, mutta olen huomannut muutamia asioita, joita on syytä ottaa huomioon sovitusta tehtäessä. Ensimmäiseksi kiinnitän aina huomiota harmoniaan: millainen on teoksen harmoniamailma ja miten se toteutetaan kitaralla. Jo harmonian läpikäymisellä voi selvittää, voiko kappaletta soittaa yhdellä kitaralla vai kannattaako kappale sovittaa kahdelle tai useammalle kitaralle. Harmoniaa tarkasteltaessa voi vielä miettiä, onko järkevää siirtää alkuperäistä sävellajia kitaralle suotuisammaksi. Manne Karjalainen kirjoittaa opinnäytetyössään ”Kitara laulumusiikissa” kitaralle soveltuvista sävellajeista näin: ”Käytetyimmät sävellajit kitaralle ovat sävellajit, joissa voi hyödyntää kitaran vapaiden kielten säveliä (E, A, d, g, h, e1) duuri- ja mollisävellajien perusteilla (T, S, D). Esimerkkeinä ns. hyvistä sävellajeista ovat E-, A-, D-, C- ja G-duurit sekä e-, a- ja d-mollit, jossain määrin myös h- ja g-mollit.” (Karjalainen 2005, 10.) Itse henkilökohtaisesti vierastan h- ja g-molliin sovittamista. Näissä tapauksissa käytän usein capoa, jolla voidaan nostaa sävelkorkeutta. Jos kappale halutaan soittaa h-mollissa, niin asetan capon kitaran kaulan toiseen väliin ja sovitan kappaleen a-molliin, jolloin kappale menee h-mollista, mutta sointumerkit menevät a-mollissa. Jos kappale taas pitää soittaa g-mollissa, niin capo laitetaan kolmanteen väliin ja kappale sovitetaan e-molliin.

Harmonian jälkeen katson kappaleen melodisen maailman ja fraasit. Fraasituksen aikana alan myös miettiä mahdollisia sormituksia ja vaikeita paikkoja sekä myös ääniä, joita kannattaa ottaa pois. Monissa teoksissa saattaa esimerkiksi olla kaksinnettuja ääniä, joiden soittaminen kitaralla ei ole tarpeellista. Joitakin nuottivihkon kappaleita olen sovittanut myös korvakuulolta, muun muassa kaikki joululaulut ja ”Jänis istui maassa”. Kappaleiden opetteleminen korvakuulolta on erittäin hyvä taito, sillä sen avulla pystyy melko nopeasti opettelemaan oppilaan lempikappaleen esimerkiksi levyttä.

Suurin osa sovituksista on alun perin pianokappaleita. Monet pianokappaleet tuntuivat soveltuvan luontevasti kolmelle kitaralle. Suurilta kokoonpanoilta, esimerkiksi sinfoniaorkesterilta tai kamariorkesterilta, sovittaminen kitaratriolle on luonnollisesti erittäin hankalaa. Soolosoitinhjelmistosta pianomusiikki ja viulumusiikki soveltuvat hyvin kitaralle siirrettäväksi.

3.4 Sovitusten kuvaus

3.4.1 Jänis istui maassa

”Jänis istui maassa” on saksalainen kansansävelmä, joka on varmasti tuttu myös usealle suomalaiselle. Minun sovittamani versio on G-duurissa. Nykyään ensimmäinen asteikko, jonka opetan oppilaalle, on G-duuri. Kappale on erinomainen harjoitus harjoitella tätä asteikkoa. Kappaleessa ylimmän ja alimman stemman soittajat soittavat melodiaa oktaavissa. Näin ylimmän stemman soittaja voi harjoitella G-duuria ylimmillä kielillä ja alimman stemman soittaja G – duuria alimmilla kielillä. Keskimäinen stemma keskittyy tukemaan kappaleen harmoniaa yksittäisillä äänillä.

3.4.2 Ob-La-Di Ob-La-Da

The Beatles-yhtyeen tunnetuksi tekemä ”Ob-La-Di Ob-La-Da”-kappale on tarttuvan melodiansa ansiosta todella hyvä kappale soitettavaksi soittotunnilla. So-

vitukseni on G-duurissa, joten se on myös hyvä kappale soitettavaksi ”Jänis istuu maassa”-kappaleen jälkeen. Ylimmän ja keskimmäisen stemman soittajat keskittyvät harjoittamaan oikean käden etusormen ja keskisormen näppäilyä sekä vasemman käden painamisharjoituksia. Alimman stemman soittaja harjoittelee bassokielillä oikean käden peukalon näppäilyä ja vasemman käden painamistekniikkaa.

3.4.3 Minuet in G major

J.S. Bachin ”Minuet in G major” jatkaa edellisten kappaleiden teknisiä harjoituksia. Kappaleen bassolinjaa muutin sen verran, että sovitin muutamia sekstisoituja ensimmäisen asteen soinnuiksi. Mielestäni nämä muutokset toimivat kitara-triolla paremmin kuin alkuperäiset. Alimmalle stemmalle lisäsin myös muutamia bassoääniä korostamaan tahdin viimeistä iskua, jotta kappaleessa olisi menuetti – tanssin tuntumaa.

3.4.4 Joululaulut

Olen sovittanut kolme joululaulua tähän nuottivihkoon; ”Joulu on taas”, ”Joulupuu on rakennettu” ja ”Joulupukki”. ”Joulu on taas”-kappale on D-duurissa, ”Joulupuu on rakennettu” a-mollissa ja ”Joulupukki” C-duurissa. ”Joulu on taas”-kappaleessa alimman stemman soittaja harjoittelee peukalon, etusormen ja keskisormen arpeggionäppäilyä eri kielillä. Ylimmässä stemmassa harjoitellaan jo vasemman käden asemavaihtoa, kun kappaleen B-osassa siirrytään seitsemänteen asemaan kitaran kaulalla. Seuraavassa tahdissa se siirtyy viidenteen asemaan ja sen jälkeen siirtyy takaisin ensimmäiseen asemaan. Keskimäinen stemma pysyy koko ajan ensimmäisessä asemassa. ”Joulupuu on rakennettu”-kappaleessa alemman stemman soittaja harjoittelee niin sanottua voimasointua, jossa soitetaan pelkästään soinnun perus- ja kvinttisävel (Heikkilä & Halkosalmi 2012, 149). Sen hallitsemista tarvitaan ainakin monissa rock-kappaleissa. ”Joulupukki”-kappaleen sointumerkit on tarkoitettu lähinnä opettajan soitettavaksi. Kappaleessa oleva F-duurisointu on monelle aloittelevalle kitaristille vielä liian hankala hallita, koska siinä vaaditaan barréotteen hallintaa ylimmillä kielillä.

Kappaleen melodian voi soittaa myös yhdeksännestä asemasta, jos haluaa saada tämän kitaran kaulan aseman tutuksi.

3.4.5 Hammasratas

Stanford Kingin ”Hammasratas”-kappaleessa alemman ja keskimmäisen stemman soittajat toimivat säestysparina. Alemman stemman soittaja soittaa tahdin ensimmäiselle ja kolmannelle iskulle bassoäänien ja keskimmäisen stemman soittaja toiselle ja neljännelle iskulle korkeammat säestysäänit. Ylimmän stemman soittaja soittaa melodiaa ja kappaleen melodiassa esiintyy myös sidekaria. Kappaleen melodia etenee C-duuriasteikon äänillä, joten tämä kappale on hyvä harjoitus myös treenata tätä kyseistä asteikkoa kitaran kaulan ensimmäisestä asemasta.

3.4.6 Herkuleksen voima

1500 – luvulta peräisin oleva kappale ”Herkuleksen voima” edustaa nuottivihkon vanhinta ohjelmistoa. Olen sovittanut kappaleen a-molliin; kun taas Vivo-pianokoulu 2:ssa ollut sovitus oli g-mollissa. Kappaleen keskivaiheille keskimmäiseen stemmaan lisäsin melodiakulun, joka kulkee rinnakkaisessa sekstissä ylimmän stemman melodian kanssa.

3.4.7 Klovnit

Dimitri Kabalevskin ”Klovnit” on keskimmäisen ja alemman stemman osalta melko yksinkertainen säestyskappale, mutta melodian soiton hallitseminen vaatii työtä. Melodiassa on paljon ylennys-, alennus- ja palautusmerkkejä. Suositeltavaa onkin, että jos melodia tuntuu liian hankalalta, opettaja voi soittaa melodian yksin tai oppilaan kanssa yhdessä. Näin kappaleesta saa helposti myös kvartettiversioiden.

3.4.8 Etydi

Klement Slavickýn "Etydi" on tyyllisesti nuottivihkon modernein teos. Pidensin nuottien aika-arvoja, alkuperäinen menee kuudestoistaosissa ja minun versioi kahdeksasosissa. Näin kappale mielestäni jäsentyy parhaiten kolmelle kitaralle ja stemmoja on helpompi seurata. Kappale on siinä mielessä hankala, että se sisältää paljon taukoja sekä ylennys-, alennus- ja palautusmerkkejä. Tämän takia se on laitettu nuottivihkon loppupuolelle eli jo vuoden yhdessä soittaneelle kitaratriolle sopivaksi kappaleeksi. Kappaleen harjoittamisen aikana ainakin luulisi tulevan etumerkit tutuiksi!

3.4.9 Suvivirsi tai Suvilaulu

Yleensä kevätjuhlissa kuultava "Suvivirsi" soveltuu hyvin myös kolmelle kitaralle. Keskimmäiseen stemmaan olen lisännyt joitain melodiasa ja harmoniaa tukevia ääniä, kuten terssejä ja kvartteja. Kappale on varmasti peruskurssi 1:n tasoille soittajille helppo hallita ja sopisikin vaikeusasteensa takia erinomaisesti syksyn ensimmäiseksi kappaleeksi. Oma sovitukseni kolmelle kitaralle on C-duurissa.

4 Tuloksia ja kokemuksia sovitusten käytöstä opetuksessa

Olin lukukauden 2012 - 2013 Pakilan musiikkiopistossa pääsivutoimisena tuntiopettajana ja minulla oli seitsemän oppilasta. Joukossa oli niin alkeisoppilaita kuin myös pidemmällä olevia kitaristeja. Alkeisoppilaiden kanssa soitimme tunnilta muutamia tekemiäni sovituksia ja huomasin niiden auttavan soittomotivaation lisäämisessä. Nuottivihkossa olevia sovituksia voi myös huoletta käyttää yksilöopetuksessakin, ei pelkästään ryhmäopetuksessa.

Joululaulut ovat olleet erittäin hyviä harjoituskappaleita opetuskäytössä ja etenkin lapsilla. Kappaleiden melodiat ovat tarttuvia ja joulun odotus tuo varmasti motivaatiota harjoitteluun. Olen sovittanut joululauluja erilaisiin sävellajeihin riippuen lähinnä siitä, mihin teknisiin asioihin haluan keskittyä. Tässä työssä olevat sovitukset keskittyvät lähinnä vasemman käden painamistekniikkaan ja oikean käden näppäilytekniikkaan. Esimerkiksi sointusäestämisen harjoitteluun nämä sovitukset ovat liian vaikeissa sävellajeissa.

Syksyllä 2013 minulla alkoi viimeinen pedagoginen opetusharjoittelu, jossa ohjasin kolmea kitararyhmää. Yksi oli duokoonpano ja kaksi triokoonpanoa. Yhden ryhmän kanssa soitimme minun sovitustani ”Herkuleksen voima” -kappaleesta. Ryhmässä oli yksi peruskurssi 2:n tasoinen oppilas, mutta muut olivat peruskurssi 1:n tasoisia oppilaita. Kappaleen ylimmän stemman eli melodian annoin peruskurssi 2:n oppilaalle.

Alun perin tarkoitukseni oli, että olisin lisännyt kappaleen alimmalle stemmalle muutamia sointuja, että se olisi tukevoittanut ryhmän sointia. Pedagoginen ohjaajani Juha Mitjonen kuitenkin ehdotti, että soinnut sijoitettaisiin keskimmäisen stemman soittajalle. Näin alin stemma soittaisi matalia bassoääniä ja keskimäinen stemmasointuja. Tämä olikin erittäin toimiva ratkaisu, sillä näin ryhmän sointi oli huomattavasti parempi.

Hankaluuksia ”Herkuleksen voima” -kappaleessa aiheutti kappaleen keskivaiheilla oleva kohta, jossa rytmin käsittely on hieman hankalaa. Siinä kohdassa

oppilaille täytyy selvittää, että heidän täytyy tarkasti kuunnella, mitä ja missä vaiheessa soittokumppani soittavat, jotta pystyvät menemään vaikean kohdan kunnialla loppuun. Oppilaat saivatkin vaikean kohdan menemään hyvin läpi, kun heille selitti, että keskimäinen stemma kuuntelee ylintä stemmaa ja alin stemma kuuntelee keskimäistä stemmaa.

Stemmojen soittajat valitsin stemmojen vaikeustason pohjalta. Kappale on kuitenkin siinä mielessä melko hankala, että varsinaisesti sen stemmoissa ei ole kauhean suuria eroja. Pidän kuitenkin ylintä ja keskimäistä stemmaa hieman vaikeampina verrattuna alimpaan, koska niissä on enemmän melodiajuoksutuksia ja kielenvaihtoja. Alimman stemman soittajan hankaluutena on rytminkäsittely ja sormien valmistaminen. ”Herkuleksen voima” osoittautui hyväksi harjoituskappaleeksi ryhmäsoiton harjoittelussa. Kappaleen pystyi melko helposti harjoittelemaan sujuvaksi, ja siinä oli sopivasti haasteita kaikille soittajille.

Kaikista yleisin asia, jota ryhmäopetustilanteessa harjoitellaan, on kappaleessa eteenpäin meno, tapahtui mitä tahansa. Jos omassa soitossa tapahtuu joku virhe, niin on vain kuunneltava, mitä yhtyekaverit soittavat ja jatkettava soittamista. Olisi hyvä, jos jo ensimmäisinä soittotuntivuosina oppilaille saataisiin opetettua, etteivät pienet virheet välttämättä haittaa soittamista.

”Ob-La-Di Ob-La-Da” -kappaleen avulla olen pystynyt hyvin opettamaan sidekaarten käytön. Usein sidekaaret tuottavat hankaluuksia oppilaille, ja niitä ei pahemmin aloittelijoille suositellakaan. Sidekaarten käytön harjoittelussa on kuitenkin käytettävä vanhaa ”solfakikkaa”, eli kappaleen melodian rytmi lausutaan ensin ilman sidekaaria ja sen jälkeen sidekaarten kanssa. Yleensä näiden huolellisesti tehtyjen harjoitusten jälkeen melodian soittaminen kitarallakin on vaivatonta. Ryhmätilanteessa sidekaarten oppimiseen vaikuttaa soittokumppaneiden kuuntelu. Soitusäestysharjoituksena ”Ob-La-Di Ob-La-Da” on myös erinomainen kappale.

5 Pohdinta

Suunnittelin alun perin, että sovittaminen ja sovitusten teko olisivat vain osa omaa taiteellista projektiani, eikä niinkään pedagoginen apukeino. Lähtökohtana oli aluksi, että sovittaisin vain itselleni soolokappaleita, joita voisin esittää julkisesti. Lähdin kuitenkin tapojeni mukaisesti aivan liian vaikeista kappaleista, ja sovittaminen ei oikein luonnistunut. Idea aiheen rajaamisesta alkeisohjelmiston sovittamiseen oli tärkeä asia.

Opinnäytetyöprosessin aikana aloin havainnoida, miten sovitusten tekemisen avulla pystyn opettamaan paremmin ja oppilaslähtöisesti. Omien sovitusten tekeminen avasi minulle muutamia lukkoja kitaransoiton opetuksessa. Opettaminen ei sitä ennen tuntunut olevan luovaa toimintaa, vaan pikemminkin jonkun vanhan tiedon uudelleen siirtämistä oppilaille. Kävin läpi kitaransoitonoppaita ja etydikokoelmia, ja niissä oli paljon hyvää ohjelmistoa ja tietoa, mutta jotenkin halusin myös löytää jotain omaa. Aloin olla turhautunut ja harkitsin jossain vaiheessa jopa opintojen lopettamistakin.

Kun sovitin kappaleita kolmelle kitaralle, opetti se myös sovittamaan yhdelle kitaralle. Nykyään, kun sovitan kappaleita yhdelle kitaralle, siirrän aina stemmat omille riveille ja kirjoitan kappaleen sointumerkit ylös. Tämä luo selkeyttä, joka auttaa ymmärtämään sovitettavan kappaleen rakennetta ja äänen kuljetusta. Tämä avulla on helppo miettiä, mitä kappaleelle voi tehdä, jotta sen saa kuulostamaan kitaralla hyvältä.

Sovitusten tekemisen avulla olen myös pystynyt omasta mielestäni löytämään omaa opettajuuttani. Olen alkanut tiedostaa, mitä kannattaa opettaa aloittelijoille ja mitä taas pidemmällä oleville oppilaille. Kitarakirjojen ja etydikokoelmien lisäksi olen saanut tehtyä ”omaa” ohjelmistoa, jonka avulla pystyn sataprosenttisesti kertomaan, mitä soitettavalla kappaleella haluan opettaa. Monien harjoituskappaleiden kohdalla on usein herännyt kysymys miksi kappaleessa opetellaan asia noin, miksi ei näin. Sovittaminen on tuonut opettamiseeni uteliaisuutta etsiä uusia tapoja soittaa ja opettaa kitaraa.

Ennen kaikkea tämä on ollut myös tutkimusmatka musiikin maailmaan. Vaikka pidänkin itseäni musiikkimaultani melko monipuolisena, löysin sovitusprosessin aikana todella paljon uutta ja kiinnostavaa musiikkia. Opettajan oma innostus musiikkiin onkin todella tärkeä asia, jonka tulisi välittyä soittotunnilla oppilaalle. Se lisää oppilaan harjoitusmotivaatiota ja soittoinnostusta.

En niinkään ajattele itseäni klassisen kitaran soitonopettajana, vaan pikemminkin akustisen kitaransoitonopettajana. Asioiden rajaaminen niin, että opetan vain ”näitä asioita tunneilla enkä ollenkaan noita”, asettaa yleensä lukkoja niin oppilaan ja opettajan kuin myös opetettavan asian välille. Tietenkään kukaan ei voi opettaa kaikkea tai oppia kaikkea, mutta tietynlainen uteliaisuus monia asioita kohtaan on vain hyväksi. Sovitusten tekemisellä ja niiden opettamisella olen mielestäni päässyt opettamaan asioita, joita en olisi uskonut opettavani.

Omasta mielestäni musiikkipedagogiopiskelijoiden tulisi miettiä paljon omaa opettamistaan opiskeluaikana. Tulevan musiikkipedagogin pitäisi myös tutkia ja lukea pedagogisia kirjoituksia, psykologiaa ja kirjoituksia musiikista. On hyvä löytää oma ääni myös opettajuudessa. Omien sovitusten tekeminen on ollut minulle ainakin keino löytää sisältäni opettaja.

Sovitusten tekemisen avulla sain myös tehtyä itselleni mielikuvan siitä millainen opiskeluvuosi oppilaan kanssa voisi olla. Mitä asioita opettelemme vuoden aikana ja minkälaisia tavoitteita vuodelle tulisi asettaa. Ensimmäiset vuodet kitaran opiskelussa ovat yleensä hyvin tärkeitä, sillä niiden aikana luodaan paitsi tekninen perusta myös innostunut ja motivoitunut suhde musiikin soittamiseen. Oppilas ei välttämättä itse tajua miksi hänen pitää harjoitella jotain tiettyä ja tylsää teknistä harjoitusta, mutta jos sen saa ujutettua johonkin mielenkiintoiseen kappaleeseen, niin voi olla, että oppilas saa siitä kipinän harjoitteluun.

Suurin hankaluus sovitusten tekoprosessissa oli sopivan ohjelmiston etsiminen. Prosessin alussa oli ennen kaikkea runsaudenpulaa hyvistä kappaleista ja en oikein osannut rajata minkälaisia kappaleita haluaisin lisätä opinnäytetyöhöni. Päätös siitä, että kappaleet muodostaisivat eräänlaisen lukuvuosikononaisuuden, selkeytti sovitustyötä huomattavasti. Kappaleiden rajaaminen myös peruskurssi 1:n tasolle oli hieman hankalaa. Tässä työssä olevissa sovituksissa on

muutamia kappaleita, joissa jo harjoitellaan joitain peruskurssi 2:n harjoituksia, esimerkiksi asemasoitto, mutta en nähnyt sitä minkäänlaisena ongelmana.

Suurin harmi työn tekemisen kannalta oli, etten ehtinyt kokeilemaan suurinta osaa sovituksistani ryhmätilanteessa. Vuosi sitten opettaessani Pakilan musiikkiopistossa en pitänyt lainkaan ryhmätunteja ja viimeisessä pedagogisessa työharjoittelussani en ehtinyt opettamaan kuin yhtä kappaletta yhdelle ryhmälle. Suurinta osaa näistä kappaleista olen kuitenkin opettanut yksilöopetustilanteessa ja todennut ne hyviksi harjoituskappaleiksi. Tulevaisuudessa kuitenkin uskon, että tulen käyttämään näitä sovituksia ryhmäopetuksessa.

En pyytänyt hirveästi apua sovitusten tekemiseen. Soitonopettajani Janne Malinen auttoi jonkin verran, kun keskustelimme sovittamisesta kitaralle. Hän kuitenkin neuvoi vain alkamaan tekemään sovituksia ja sanoi, että yleensä virheiden tekeminen ja niiden ymmärtäminen auttavat kaikista eniten sovitusten teossa. Alussa tulikin tehtyä monia virheitä ja vääriä päätelmiä, mutta niiden avulla sain käsityksen mitä sovittaminen kitaralle vaatii ja mitä kannattaa tehdä ja mitä ei. Teoria- ja kontrapunktiopinnoista on myös ollut hyötyä. On ollut hyvä tietää äänenkuljetus- ja äänten kaksinnussääntöjä, jotka auttavat sovitusten sointiin.

Sovitusten puhtaaksikirjoittaminen oli toisenlainen prosessi, joka vaati oman aikansa. Kirjoitin sovitukset Sibelius 7 -notaatio-ohjelmalla, joka ei ollut minulle ennestään tuttu. Olen käynyt viisi vuotta sitten ATK-notaatiokurssin Joensuun konservatoriolla, jossa perehdyttiin Sibelius-notaatio-ohjelmaan. Silloin käytössä oli tosin Sibelius-ohjelman aiempi versio, mutta ilmeisesti se ei eroa huomattavasti tästä uudemmasta versiosta, koska opin melko nopeasti kaikki perusasiat, mitä ohjelmalla kannattaa tehdä. Toki sovitusten kirjoittaminen oli hieman työlästä, koska minulla ei ollut käytössä midipianoa, mutta hyvin se onnistui näinkin. Sainkin lopulta sovitukset kirjoitettua muutamassa viikossa.

Tulen varmasti käyttämään kappaleiden sovittamista tulevaisuudessa opetustyössäni. Kaiken työn ja tekemisen jälkeen olen huomannut, että se on todella hauskaa ja virikkeitä antavaa toimintaa. Sovitusten tekemisen avulla opetustyö ei ole vain pelkkä ansiotyö, vaan luovaa toimintaa ja sitähan musiikin opettamisen pitäisi ollakin.

Lähteet

- Halkosalmi, V. Transkription musiikinopetuksen välineenä. 2013.
<http://www2.siba.fi/aleatori/index.php?id=254&la=fi>. 6.11.2013.
- Heikkilä, P & Halkosalmi V-M. 2012. Tohtori Toonika. Musiikin teorian, sävelta-pailun ja nuottikirjoituksen oppikirja. Helsinki: Otava.
- Karjalainen, M. 2005. Kitara laulumusiikissa. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Kulttuuriala. Opinnäytetyö.
- Raijas, R. 2012. Transkriptio pianistin muusikkouden avartajana. Tohtorintutkimuksen opinnäytekokonaisuuden raportti Sibelius-Akatemia.
- Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry. Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin pe-rusteet
<http://www.musicedu.fi/easydata/customers/musop/files/tasosuoritukset/suomi/kitara2005.pdf>. 6.11.2013
- Teosto. Sovittaminen ja tekijänoikeudet. 2013. Teosto.fi. 6.11.2013

Jänis istui maassa

Saksalainen kansansävelmä

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of two systems of three staves each. The first system contains measures 1 through 7. The second system, starting at measure 5, contains measures 8 through 12. The top staff of each system is the vocal line, the middle staff is the melody line, and the bottom staff is the guitar accompaniment. The guitar accompaniment includes chord diagrams for G, C, D, G, and D7.

Minuet in G major

J.S. Bach

Musical notation for measures 1-7 of the Minuet in G major. The score is written for three staves: Treble, Alto, and Bass clefs. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music consists of a series of eighth and sixteenth notes in a rhythmic pattern.

Musical notation for measures 8-11 of the Minuet in G major. The score is written for three staves: Treble, Alto, and Bass clefs. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music continues with a similar rhythmic pattern.

Musical notation for measures 12-15 of the Minuet in G major. The score is written for three staves: Treble, Alto, and Bass clefs. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music concludes with a *rit.* (ritardando) marking and a double bar line. The number 12 is written above the first staff of this system.

Joulu on taas

trad.

The musical score is arranged in two systems, each with three staves. The top staff is the vocal line, the middle staff is the melody line, and the bottom staff is the guitar accompaniment. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The first system contains the first four measures of the piece. The second system starts with a measure rest (marked with a '5') and contains the next four measures. The guitar accompaniment includes chord diagrams for D, A7, and G.

Joulupuu on rakennettu

trad.

The musical score is written in 2/4 time and consists of two systems of three staves each. The first system (measures 1-6) features a melody in the top staff and a guitar accompaniment in the bottom staff. The guitar part includes chord diagrams for Am, F, G, and G7. The second system (measures 7-12) continues the melody and accompaniment, with chord diagrams for C, Dm, Am, and E7. The score concludes with a double bar line and repeat dots.

Joulupukki

trad.

The first system of music consists of three staves. The top staff is a treble clef with a 3/4 time signature, containing a melodic line with eighth and quarter notes. The middle staff is a guitar chord chart with seven chords: C, F, G7, C, C, F, and G7. The bottom staff is a bass clef with a 3/4 time signature, containing a bass line with quarter notes.

8

The second system of music consists of three staves. The top staff is a treble clef with a 3/4 time signature, containing a melodic line with eighth and quarter notes. The middle staff is a guitar chord chart with five chords: C, C, F, G7, and C. The bottom staff is a bass clef with a 3/4 time signature, containing a bass line with quarter notes.

13

The third system of music consists of three staves. The top staff is a treble clef with a 3/4 time signature, containing a melodic line with eighth and quarter notes. The middle staff is a guitar chord chart with four chords: Am, F, G7, and C. The bottom staff is a bass clef with a 3/4 time signature, containing a bass line with quarter notes.

Herkuleksen voima

Tuntematon

The first system of music consists of three staves. The top staff is the vocal line in 4/4 time, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody begins with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, and C5, then a quarter rest, and continues with a series of eighth and quarter notes. The middle staff is the piano accompaniment, starting with a treble clef and a key signature of one sharp. It features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and a bass line with chords and single notes in the left hand. The bottom staff is the piano accompaniment in the bass clef, providing a harmonic foundation with chords and single notes.

The second system of music consists of three staves. The top staff continues the vocal line from the first system. The middle staff continues the piano accompaniment in the treble clef. The bottom staff continues the piano accompaniment in the bass clef. The music maintains the same 4/4 time signature and key signature.

The third system of music consists of three staves. The top staff continues the vocal line, starting at measure 12. The middle staff continues the piano accompaniment in the treble clef. The bottom staff continues the piano accompaniment in the bass clef. The music concludes with a double bar line and repeat dots.

Suvivirsi

trad.

♩ = 80

The musical score is written in 4/4 time with a tempo of 80 beats per minute. It consists of two systems of three staves each. The first system includes a first ending (1.) and a second ending (2.). The second system begins at measure 7. The notation includes treble clefs for the upper two staves and a bass clef for the lower staff. The key signature is one flat (B-flat).